

BORISAV RADOVIĆ

liđanke

Bičete svedoci, rekoše nam, najlepšeg doba;
Vi koje znate izuzetne dosetke smrti;
Pogleda bez oka, uprtog između sveta i senke,
Vi ste ta strašna lepota što oduzima dah.

Rašflanjena vam tela na vratima su noći,
Gde njihova svežina u lice mrtvima pahnje.
Vaša lica, kamene maske pobeđe i moći,
Možda i pitanje više kad vloga u grlu sahne.

Takva je služba ljubavi na kamenitom razbojištu mita,
Radost u spajanju čiste pohote i žrtve,
Detinjstvo jezika, puteno poreklo, priroda njegove
strasti.

Tako dolazi iz sporednih reči i pesma,
Na vaše se postelje spušta, pohodi vas, odavno mrtve.

Samo vas pesma grli, rečnik o suštoj ženi,
Na ruci kad nam ležaste i opet niste tu više;
Ljubavnice prazne stranice ili plačljive seni,
Kad svako značenje mrlkne i svaka reč se zbršije.

Borislav RADOVIĆ rođen 1935. u Beogradu. Diplomirao na Filozofskom fakultetu, na grupi za svetsku književnost. Prevodilac sa francuskog. Istakao se prevodom Sen Džon Persa „Morekazi“ 1963.
Knjige pesama: „Poetičnosti“ 1986; „Ostale poetičnosti“ 1989; „Maina“ 1994.

GORDANA TODOROVIĆ

dušanki iz mog razreda

Volim i samu ljubav prema onima,
koji nisu hlebojedi obični;
čije se lice vaja neponovljivo
oštrim mislima, nežnim snovima.

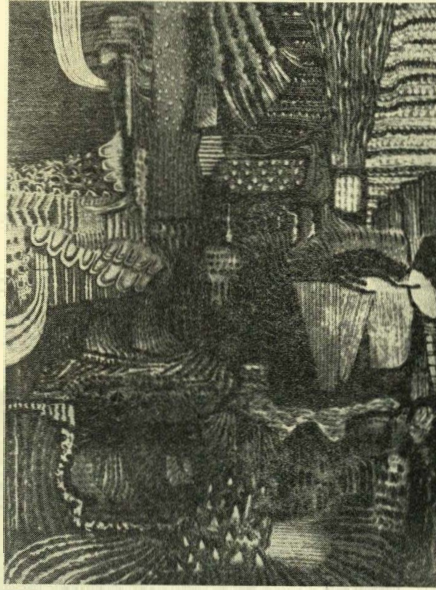
Čas prsten od mlade travke joj je dužica
čas plavet gde se nešto zabiserilo...
Život je ničim nije omedeno.
Na istoj grani smo — cvet i pahuljica...

...I ona čuti, jer imala bi izreči,
možda šapnuti, to što i majske laticice.
Kriknu ptice što se na bagremu ljuljaju,
a ona svoje nema kome izreči. —

Jer sve od dojke majčine slatkomele
zemlju joj rođenu porodiča zaklanja.
Ko njiju bezbilje boli neurađeno
devojkju mladosti od radosti daleke.

Onda smo prišle jedna drugoj i zbunih
dobrotom gospodsko dete, al moje duše,
i jednom iskrenom reči sve raspupoljih,
ko što kap rose cvet đurđevka napuni.

Gordana TODOROVIĆ rođena 1934. u Nišu. Sada živi u Beogradu, prekidana bolešću, studira i retko objavljuje.
Knjige pesama: „Gimnazijski trenutak“ 1994; „Sunce“ 1990.

EUGENIO GRANELL: Konj i afrička kraljica. 1964, Španija

kritika izvorne snage

VITOMIR VULETIĆ

Pojavilo se u poslednje vreme kod nas nekoliko knjiga kritika uglavnom mladih kritičara, onih koji sobom nose talent i svežinu, erudiciju i snagu analize, ne retko kačiperstvom zamaskiranu nemoc. Egerićeva knjiga donosi u odnosu na njih nešto osobeno i izrazito.

U vreme već vidnog konformizma i celovske solidarnosti, kada naša kritička misao počinje da gubi od svoje vrednosti i efikasnosti i da postepeno prerasta u „komplimentirubuh“ i umišljeno tapšanje po ramenu ili zlovoljnu negaciju svega što nije u njenom taboru, Egerićeva knjiga donosi jednu izuzetnu darovitost, koja i kad bi htela da se učturi u ceh, u tabor, grupu ili redakciju, već svojim postojanjem nije u mogućnosti da to učini. Ova kritika svojom negacijom i snagom rušenja otkriva u delima i piscima nove, dotle neslućene vrednosti i mogućnosti. Hvata se ona u kočtasc sa našom savremenom kritikom i beletristikom strasno zanesena ljubavlju prema njima, strasno do samoodricanja. hvata se u kočtasc sa živim i složenim rastom naše književnosti da bi sa nje skinula sve ono što bi moglo da sakrije već i deo njene lepote i snage. One snage koja po imperativima kretanja i rasta stvara nove svetove i ubrzava rast.

Taj neuhvatljivi i racionalne kategorije nepodvodljivi fenomen — talent — ne može zbog svoje prirode da miruje na jednom mestu, nije u stanju ni za trenutak da prestane da struji čudesnom snagom. Egerić od prve do poslednje stranice svoje knjige, u najslabijim tekstovima skoro isto onako i onoliko koliko i u najjačim, donosi trajni nemir, onaj dubinski, težnju da otkrije tajne života i književnosti, da prodrde do neslućenih dubina i da se domogne nedohvatnih visina. Da li on to uvek uspeva druga je stvar. I u ovom trenutku nije najbitnije. Bitnije od svega je to da je ovaj živi i strasni nemir neprekidno okrenut životu i književnosti, da ni za trenutak nije zatvoren u samoga sebe. Energija kretanja i borilaštva u ovoj knjizi postoje zbog života i književnosti, uvek je namenjena drugome, ni u jednom trenutku samoj sebi.

Skromno i zaoštreno nazvana „Portreti i pamfleti“. Egerićeva knjiga mnogo više donosi nego što

bi se na prvi pogled moglo oceniti. U njenoj osnovi nalazi se gromada energije, talenta i duha, talenta izvornog i snažnog, duha još neprevrelog i nedovoljno rafinisanog, ali toliko prodornog da se u talasanju naše savremene književnosti njegovi rezultati osećaju kao domet koji ostaje i koji se pamti. Po toj snazi i energiji ova knjiga je mlada, kao svaka snaga i energija, kao sve ono što je kretno ka višem i neosvojenom; po životnoj mudrosti, po količini te mudrosti, knjiga je zrela kao što je sve mudro uvek zrelo. Možda Egerić nije erudita. (dobro je što nije to u onom smislu kako književna čaršija misli da treba da bude), možda nije dovoljno strpljiv, (mora takav da bude jer mu se hita nekuda kuda u našoj savremenoj kritici još niko nije hitao), možda nije tolerantan, (ni ne može da bude jer u ovakvih talenta kompromis nema niti može da bude). Žestina koja ne trne poseban je kvalitet ove knjige.

Dar da uđe u kritičara, da se uvuče u sve njegove pore i kroz njih u srž kritičarskog bića vrednost je koja ostaje. Kad piše o svojoj sabrača kritičarima, Egerić ih svodi na onu meru koja im u tokovima naše književnosti pripada. Ali više od toga, on ih osvetljava iznutra, kritičarska misao dobija u njegovom osvetljavanju punu meru, reč se svodi na svoj pravi smisao. Izuzetak je samo tekst „Sudbina stvaraloca“ u kome Egerić izneverava svoje stvaralačko biće i više raspravlja o „slučaju“ jednog kritičara, nego o njegovoj suštini. Bilo bi nepravedno reći da Egerić u ovoj knjizi nema svojih simpatija i antipatija. Naprotiv, one se vide, čak su ponekad i izričito naglašene, ali kada govori o njima, ispod izrečene afirmacije ili negacije ima nešto bitnije. Ono što je značajno, što je stvarna vrednost, što je trepet duha, pokret misli. Egerić oseti i kod simpatija i antipatija i tu prestatu njegova lična opredeljenja, ostaje samo dodir njegove energije sa njihovima, kovi-bracija njegovih nemira sa njihovima, sazvučja njegovih sturila sa njihovima. Gde nije u mogućnosti da dođe u dodir sa energijama, strujama i nemirima, znači da ih nema, i Egerić tkvokg kritičara ne prihvata, bez obzira na to da li govori o simpatijama i antipatijama.

Kao svi izvorni talenti, Egerić često negacijom gradi a, ponekad, afirmacijom razgrađuje, žesći je kad gradi, to jest negira, nego kad razgrađuje, to jest afirmiše. To je valjda zbog toga što je čitavo njegovo kritičarsko biće usmereno ka stvaranju sopstvene vizije života, ka otkrivanju novih svetova, ka oživljavanju starih, vremenom zaboravljenih vrednosti, što je gradilacka, ne u banalnom smislu reči, već u dubljem, trajnijem. Ne treba se uvek povesti za spoljnim zvukom njegove reči, treba pričekati da se ona staloži. Uvek posle toga ostane u čitaocu zrcne nove misli, koja ne mora biti pravedna i pravična (a i zašto bi to morala uvek da bude?), zrcne koje ne da mira i počinje brzo da kilja, da razbija moguću ustalost u čitaocu, da ga pokreće na rađanje nove misli, da pokreće u njemu energije, ako ih ima. Ne može se biti ravnodušan kad se čita ova knjiga, ona u svojim strujama i svojim izvorištima sadrži najbolje tradicije srpske kritike, nosi nešto od vizionarstva Svetozara Markovića, nešto od smisla za upredanje sopstvene misli u istorijske tokove Jovana Skerlića.

Mogućnost da ostvari „unutrašnju panoramu“ onih kritičara naših koji su imali: dar za „globalno“ na štetu dara za tananije i suptilnije isto toliko je prisutna u Egerićevoj kritici kao i mogućnost da to isto učini kod „ženstvenih“ kritičarskih priroda, kao i kod onih koji kritike pišu a nisu ono što bi želeli da budu. Taj smisao za „oživljavanje“ u najrazličitije kritičarske prirode nikad ne iscrpljuje pisca ove knjige: on u svakom trenutku ume da objektivira svoje „oživljavanje“ i da ostvari kritičarev lik u osnovnim njegovim vrednostima.

Dok čita deo knjige „Kritika kritike“, čitalac ne jednaput pomisli da čovek koji ovako zna da uđe u svet kritike nije, možda, u mogućnosti da uđe tako suvereno u svet poetske inspiracije. Kritika poetске inspiracije po svojoj prirodi ipak je nešto drugo, i kritičari kritike nisu uvek tako pouzdani kritičari poetske inspiracije. Ali već u samom početku trećeg dela knjige padaju i poslednje sumnje. Tekst o Krleži, Andriću, Isidori Sekulić i deo teksta o knjizi Branka V. Radiće-

vića „Plava linija života“ spadaju među tekstove koji se čitaju kao najbolja beletristika i po nekoliko puta. Egerić ume da prodrde u izvore inspiracije pesnika o kojima piše, da u doživljavanju i rekreiranju njihovog sveta sačuva njihovu i svoju osobenost. Treba samo pročitati tekst o Andriću, ili onaj deo teksta o religioznosti Isidore Sekulić pa videti kako su neobični domašaji njegovi. Za sanjavanje tajni života, za poniranje u unutrašnji ritam sveta i svega što u njemu postoji on ima svoje puteve i njima se spušta do najintimnije jezgre pesnikova bića. On oseti i buntovnu logiku Krležinu, smiri se i sljije sa dramatičkom skeptičnom Andrićevo glasno čutanja, uhvati u jednom zamahu suštinu rafinisanog Šegedinove cerebralnosti, oseti iskonski ritam bila onih koji leže kraj srbijanskih krajputaša i žive u žilama trava i strujama vetrova. Ne spominjem tekst o „Deobama“ Dobrice Čosića jer nije ni približno one vrednosti kao ostali tekstovi. Kada je pisao ovaj tekst, nije u njemu bilo dovoljno svežine, nije bilo onog „kolanja energija“ da bi mogao da uđe u Cosićeve vrtloge.

Unutrašnji poetski nemiri naših pesnika nalaze svoje odjke u složenom, raznovrsnom i osetljivom rezonatoru ovoga kritičara. Kako je samo osetio suštinu pesničkih priroda Ljubomira Simovića, Brane Petrovića i Vite Markovića. Naročito ovog poslednjeg. Egerić oseća poeziju pre svega kao muziku, kao neposredni proces stvaranja, pa prema tome i doživljavanja, oseća je kao ritmičko kretanje života u pesniku i oko njega, kao vrenje, poniranje i ponovno izbijanje, ključanje. Iako ima više simpatija i unutrašnje srodnosti sa kultivisanom melodičnošću Simovićevo stih, sa njegovom muzikom ukroćenom u izrazu i burnom u sadržaju, iako ima više simpatija za Markovićev stih, urban po sadržaju, drevno narodski po izrazu, izgovoren između stisnutih usana, uzbudljiv po „nežnoj zauzdanosti“, sazdan od „razapetih vlakana stišane, zapete emocije“, Egerić oseća vrednost Petrovićevo „fizike“, rušilačkog u njoj.

Možda najmanje pokreće čitaoca prvi deo Egerićeve knjige „Kritika istorije književnosti“, gde on raspravlja pretežno o na-

stavi istorije književnosti na univerzitetu, ne zbog toga što ne bi imao pravo, već zbog toga što ga priroda njegovog talenta upućuje ka kladencima žive umetnosti, a ne ka razgovorima o interpretaciji. U njegovoj prirodi nije da priča o interpretiranju, već da interpretira i da istražuje po unutrašnjem biću književnih stvaralaca. U ovom delu knjige vidi se da Egerić ne može onako suvereno da se kreće po istoriji književnosti kao što se kreće po burama i tišinama stvaralacke inspiracije: njegov talent nije do kraja u sebe ugradio dimenziju istoričnosti. Sa ovakvim sluhom za ritam kretanja života i umetnosti tu dimenziju će vremenom svakako razviti.

Kada se kreće po prošlosti, Egerić odmah oseti gde su vrela umetnosti i prilazi im strasno. Samo u nekoliko poteza on otpretava pomalo već zapretano arhivskim istraživanjima i inercijom kretanja po tome koloseku žezeno zlatu Skadra, onu vrednost u našoj narodnoj poeziji koja ne dopušta da se narodnjakuje, već se ugrađuje u živi stvaralacki tok neprekidnog i trajnog otkrivanja nove lepote. Ovim tekstom, kao i onim o Skerliću („Književni lik“) u kome je osetio i pohvatao čvorišta Skerlićevo duha i talenta, Egerić je postavio sebi zadatke da o ovim temama napiše knjige.

Egerić shvata kritiku kao umetničko rekreiranje, vidu u kritičarskom postu „izvornu srodnost u krugu aktivnosti umetnika i kritičara“ za njega je istinski kritičar umetnik koji stvaralacki svedinjuje zakon i impresiju. Talent mora biti u osnovi kritičarskog bića. Nije, međutim, za njega sve to cilj samome sebi: kritičar mora da donosi sud o delima i njihovoj vrednosti, ne sud koji bi bio presudan ili osuda. Kritika sadrži sud u sebi kao nešto bez čega nema smisla da postoji. Sud treba da proistekne pre svega iz razumevanja „jegrenih impulsa“ i „bitnih odrednica“ pisca i dela i nastaje kao „volja samih stvari da tako bude jer drukčije, po njihovoj unutrašnjoj logici i ne može biti“, a nikako kao hir. dobra volja ili zlovolja kritičara.

Miroslav Egerić: Portreti i pamfleti, Progres, Novi Sad 1994.